

Бандура О.О., професор кафедри
філософії права та юридичної логіки
НАВС, доктор філософських наук

ПРО ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ОСНОВНОГО ПИТАННЯ ФІЛОСОФІЇ

Історія філософії як науки починається з фундаментальних практичних питань – про те, що являє собою світ, в якому живе людина, що являє собою вона сама, про те, як людина повинна ставитись до світу, розуміти його, діяти в ньому. Це світоглядні питання. Основним з них є питання про відношення людини та світу. Основним питанням релігійного світогляду виступає питання про відношення духу та буття.

З позиції психології тут доречно звернутись до такої думки стоїків: «Ми не можемо змінити світ, але можемо змінити своє ставлення до нього і таким чином відновити душевну рівновагу».

З основним питанням філософії тісно по'язане питання про сенс життя. Значення потреби у розумінні даного питання підтверджується тим, що відсутність у людини його розуміння є важливою причиною суїциду. Пригадаємо таке висловлювання А. де Сент-Екзюпері: «Каторга – не там, де працюють киркою та лопатою, а там, де праця киркою та лопатою позбавлена сенсу».

Світоглядні питання мають настільки важливе значення, що люди досліджують їх за допомогою наукових методів. Ці дослідження й утворюють філософію як науку.

Основне питання світогляду стало основним питанням філософії. Але філософія – теоретична наука, причому вона має абстрактний характер. Вона піддала питання про відношення людини і світу операції абстрагування, внаслідок чого це питання набуло нового вигляду – питання про відношення свідомості, духу та матерії, буття. Інакше кажучи, у цьому формулюванні застосовані граничні філософські абстракції, найзагальніші категорії філософії.

Свідомість, дух та матерія, буття знаходяться у відношенні суперечності. Для розв'язання такого відношення

філософія створила діалектичний метод. Діалектику можна розглядати як науку про раціональне розв'язання суперечностей. На думку Г. Гегеля, для подальшого розвитку потрібна гармонізація протилежностей. Можна вважати, що у підґрунті гегелівської тріади («теза – антитеза – синтез») лежить ідея гармонізації. Для переходу на новий рівень розвитку потрібно синтезувати життєздатні моменти тези й антитези. У певному плані синтез можна розуміти як результат гармонізації тези й антитези.

Зазначимо, що подібна ідея виражена також у народній мудрості щодо «золотої середини» як точки рівноваги (гармонії) між крайніми позиціями. Особливість цієї точки полягає в тому, що визначити її можна, лише маючи знання про обидві крайні позиції («тезу» й «антитезу»). Спроба ж людини потрапити до цієї «середини» відразу, без попередньої підготовки, призводить до того, що вона застрягає на рівні безликої усередненості. «Золоту середину» можна розглядати як своєрідний синтез крайніх положень, результат їх гармонізації.

З позиції психології вельми цікавим є такий момент. У нашому житті є дуже багато суперечностей. Для їхнього розв'язання теж варто використовувати метод гармонізації протилежностей.

Накопичений людством досвід свідчить, що природі людини відповідає гармонія зі світом.

По-перше, їй потрібне життя у згоді, гармонії з природою, яка її створила і в межах якої (і за законами якої) вона існує. Народжується людина цілісною, єдиною, зливою з природою. Але вона є духовно-тілесною істотою, її розвиток полягає у переході від вихідної природної цілісності до усвідомленої. Вихід зі стану початкової цілісності для людської істоти є необхідністю.

Питання гармонії людини з природою пов'язане також з фізичним здоров'ям. Відомий сучасний японський лікар, автор оригінальної оздоровчої системи К. Ніші вважає, що хвороба – це відсутність гармонії, порушення внутрішньої рівноваги, раніше встановленого, добре збалансованого порядку в організмі. Одночасно, на його думку, це спроба організму

ввімкнути власні захисні сили, спроба повернути втрачену гармонію, відновити порушений баланс. Хворобу він розуміє як своєрідний сигнал про аварію та єдиний засіб, яким організм може спробувати самостійно усунути негаразди, котрі в ньому виникають. Організм – саморегулювальна система, твердить лікар: мудра природа наділила його здатністю самостійно відновлюватись, оновлюватись, вдосконалюватись і виправляти будь-які негаразди, які в ньому виникають, повертати його природну гармонійну цілісність, здоровий, тобто досконалий стан.

Людина також повинна жити у мирі, злагоді з самою собою. Вона прагне до цілісності, самодостатності, внутрішньої гармонії.

Крім того, слід врахувати, що людина живе у соціальному світі. Нормальному членові суспільства потрібні гармонійні стосунки з іншими його членами та з суспільством загалом, певна симетрія, рівновага у взаєминах. При цьому вона має залишатись самостійним, самодостатнім елементом суспільства, особистістю, котра, зокрема, має власну гідність. Процес її утвердження в цій якості, особливо у світлі сучасного етапу розвитку людства, треба визнати провідною складовою всієї його історії. Можна вести мову про посилену увагу до утвердження запитів людини, дедалі повнішого задоволення її потреб, захисту її інтересів, навіть про звеличування особистості в процесі розвитку людства (незважаючи на те, що навіть протягом останніх десятиліть у багатьох країнах, в тім числі у нас, її інтереси та потреби ігнорувалися).

У гармонії зі світом мають знаходитись усі складові особистості. Це стосується й розуму, а також продуктів його діяльності. Уявлення, які гармонують з дійсністю, тобто знаходяться у відповідності з нею, виявляються важливим засобом досягнення зазначеної гармонії. Такі уявлення, що відповідають реальному стану справ, називають істинними.

Людині для гармонійного життя потрібні істинні знання про світ і саму себе. Тоді вона зможе відшукати свою особисту відповідь на основне питання філософії. Це дає підстави вести мову про так звану філософотерапію. Ще стародавня філософія

(як західна, так і східна) проповідувала особливий спосіб життя – життя у спокої, гармонії, єдності з природою, який сприяє відновленню душевного здоров'я, що своєю чергою сприяє і покращанню фізичного стану людини.

Таким чином, основне питання філософії має психологічний аспект.

Бровко Н.І., завідувач кафедри історії, теорії держави і права та державного будівництва Білоцерківського національного аграрного університету

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ СВОБОДИ

У наш час проблема свободи людини є однією з головних. Без свободи немає особистості, а без особистості відсутня свобода. Для належного висвітлення природи свободи важливим є розуміння філософсько-психологічного підґрунтя даного феномену.

Зважаючи на багатозначність поняття свободи, завжди існували та існують намагання класифікувати різні його значення. Однією з таких категоризацій стало дослідження науковців під керівництвом Мортімера Адлера, викладене у праці “Ідея свободи. Діалектична перевірка концепцій свободи” [3, с. 328]. Вони виділили п’ять “відтінків” розуміння виявів свободи: 1) обставинна свобода самоздійснення; 2) набута свобода самовдосконалення; 3) природна свобода самовизначення; 4) політична свобода; 5) колективна свобода.

Використовуючи друге і третє визначення, можна побудувати автономну систему свободи, в якій свободу можна визначити як набуту свободу самовдосконалення та природну свободу самовизначення. Якщо перша стосується етично-моральних аспектів життя людини, то друга певною мірою звертається до метафізики свободи. Інші ж значення свободи — це трансполяція цієї автономної системи в соціальному вимірі,